

Kırmızı Fenerler/ Raise the Red Lantern (1991)

Özlem Demren,

Folklorist, Dr.

e-posta: ozlemdemren@hotmail.com

Yönetmen: Zhang Yimou

Uyarlama: Zhen Ni

Roman: Su Tong (Wives and Concubines)

Oyuncular: Gong Li (Dördüncü Eş Songlian);

He Caifei (Üçüncü Eş Meishan);

Cao Cuifen (İkinci Eş Zhuoyun);

Jin Shuyuan (Birinci Eş Yuru);

Lin Kong (Songlian'ın hizmetçisi Yan'er);

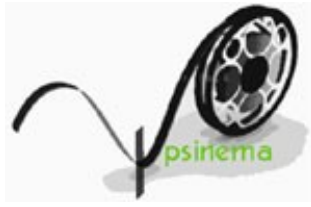
Ma Jingwu (Efendi Chen)

Cui Zhihgang (Doktor Gao)

Xiao Chu (Efendi Chen'in büyük oğlu Feipu)

“Bu, bir kadının alın yazısı değil mi?”

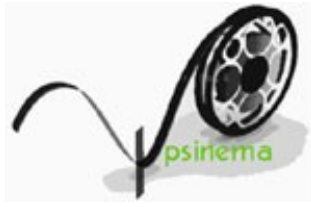
Çin, 1920'ler... Songlian 19 yaşında bir üniversite öğrencisidir. Çay ticareti yapan babası, arkasında borç bırakarak ölünce Songlian üniversiteyi bırakmak zorunda kalır. Üvey annesinin paraya ihtiyaçları olduğu için ayarladığı bir evlilikle, çok zengin ve yaşlı bir adamın dördüncü karısı olmaya razı olur. Bir yaz sabahı, Songlian ayarlanmış evliliği gerçekleştirmek üzere elinde ufak valizi, tek başına Efendi Chen'in malikanesine dördüncü eş olmak üzere gider. Baş kahya tarafından karşılanır, bir avluya bakan ve eşlere ayrılmış dört büyük odadan birine yerleştirilir. Songlian, evliliğinin ilk günü için “aile geleneğine uygun olarak” hazırlanır: Efendi'nin geceyi geçireceği odanın girişine ve içine kırmızı fenerler yakılır; yaşlı Cao Teyze “erkeğine iyi hizmet etmesini sağlamak için” Songlian'a uyarıcı ayak masajı yapar; hizmetçiler saçlarını yapıp, kıyafetlerini giydirirler; “dördüncü kardeş” ilk geceye

hazırdır, ama zorunlulukların getirdiği mutsuzluk yüzüne ve yüreğine yerleşmiştir. “Eğitimli kızlar farklı olur, şimdi soyun ve yatağa uzan!” der, odaya girdiğinde Efendi Chen.

Ataerkil ve geleneksel bir yaşam tarzının benimsendiği malikanede Songlian, kendine yabancılaştığını hissederek ertesi güne uyanır. Bu çarkın içerisine girmiştir artık; kuşaklar boyu aynen devam ettirilen aile geleneklerine uygun davranması, malikanenin kurallarına sorgusuz sualsiz uyması istenmektedir. Bu kurallar gereği Songlian diğer hanımları ziyarete gider. Büyük Hanım Yuru, hem yaşından dolayı, hem de Efendi’sine bir erkek evlat verebildiği için, Efendi’nin olmadığı zamanlarda malikanede söz hakkına ve otoritenin gereklerini yerine getirme gücüne sahiptir. Yuru, Songlian’a, eğitilmiş olmasının iyi olduğunu hatırlatır ve kardeşleriyle iyi geçinmesini, efendisine iyi hizmet etmesini öğütler. Songlian’ı, kızıyla birlikte karşılayan İkinci Hanım Zhuoyun ise, Efendi’ye erkek evlat verememenin sıkıntısını yaşayan bir kadındır, bütün derdi Efendi’yi odasına daha çok çekip ona bir erkek evlat verebilmektir. Songlian ondan, “eğer her gün ayak masajı istiyorsa ev halkıyla iyi geçinmesi gerektiğini” öğrenir. Songlian’ı ilk gün kabul etmeyen Üçüncü Hanım Meishan ise, geçmişte opera sanatçısı olan güzel ve kaptisli bir kadındır, üstelik Efendi’ye bir de erkek evlat vermiştir. Daha sonra karşılaştıklarında Meishan’ın, Songlian’a ilk hatırlatacağı şey, “Efendi’ye sıradan bir kız evlat yerine bir erkek evlat vermesi gerektiğidir, yoksa malikanede kimsenin ona itibar göstermeyeceğidir.”

Songlian’ın günleri malikanenin düzenine ve aile geleneklerine alışmaya çalışmakla geçmektedir; eşler arasındaki çekişme ise keyfini kaçırmaktadır. Malikanede kadınların uğruna savaştıkları güç simgesi, Efendi’nin yanında söz sahibi olmayı, malikanede iyi hizmete ve konuma layık olabilmeyi sağlayacak bir erkek evlattır; hamile kalmak için ise Efendi’yi marifetler göstererek cezbetmek ve ziyaretini hak etmek gerekmektedir. Alışamadığı bu çekişmeler arasında Songlian, bir de Efendi’yi, kendi hizmetçisi Yaner ile yakalar ama kızgınlığı Efendi tarafından hoş karşılanmaz, çünkü efendi beslediği her şeyin sahibidir; Yaner de bedeniyle Efendi’nin hizmetindedir, üstelik Yaner dördüncü eş olmayı hak ettiğini düşünecek kadar da şımartılmıştır. Songlian ne kadar anlamsız bulsa da bu güç savaşında yerini alması gerektiğine karar verir ve Efendi’nin ilgisini çekmek için hamile olduğu yalanını uydurur; artık odasındaki fenerler uzun ömrün simgesi olarak sabah akşam yanmaktadır ve efendi her gece onu ziyaret etmektedir. Songlian bu ziyaretler sırasında hamile kalabilmeyi planlar ama hamile kalamaz ve hizmetçisi Yaner, Songlian’ın hamile

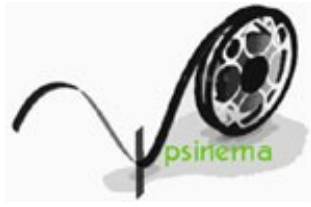

olmadığını anlayınca onu şikayet eder. Yalanı ortaya çıkan Songlian, Efendi tarafından cezalandırılır ve fenerleri siyah örtülerle kapatılır. Konumunu sağlamlaştırmaya çalışırken sendeleyeni Songlian daha da hırslanır ve hizmetçisi Yaner'i, kendisini ele vermekle suçlar. Onu cezalandırmak isterken, istemeden ölümüne neden olur. Artık hırsının üzerine bir de suçluluk duygusu eklenmiştir, üstelik Efendi Chen artık kendisini ziyaret etmemektedir.

Songlian'ı malikanede rahatlatılabilen tek kişi, Efendi'nin Yuru'dan olan oğlu Feipu'dur. Songlian ve Feipu yaştaştırılar ve birbirlerinden etkilenmektedirler; aralarında geçen kısa sohbetler Songlian'a yalnızlığını bir miktar unuttursa da, hislerinden korkmaktadır, çünkü zina yapmanın aile geleneklerine göre cezasını öğrenmiştir: ibret olması için malikanenin tepesine inşa edilmiş odada asılarak öldürülmek. Bu karmaşa içerisinde kaybolan Songlian, Üçüncü Hanım Meishan'ın Aile Doktoru Gao ile arasında bir ilişki olduğunu fark eder. Bu konuyu saklamaya kararlıdır, çünkü kendisi de en az Meishan kadar bu evliliğe, ataerkil geleneklere ve malikaneye kısırlanmış hissetmektedir. Meishan, Songlian'ın yapamadığını yapma cesaretini göstermiştir. Bir akşam Songlian, hayatına içerlemiş ve yalnız bir şekilde kendi doğum gününü kutlamak ister ve aşırı derecede sarhoş olup, Meisan ve Dr. Gao arasındaki ilişkiyi ağzından kaçıırır. Felaketler birbiri ardına gelmekte gecikmez; Efendi'nin emriyle, ertesi gün, soğuk, karlı ve karanlık bir günde, Meishan malikanenin tepesindeki odada asılarak öldürülür. Sarhoşluğundan ayılan Songlian, sebep olmak istemediği ama sebep olduğunu öğrendiği olay karşısında ne yapacağını bilemez. Bardağı taşıran bu son damla, Songlian'ın suçluluk ve çıksızlık duygularıyla çığlıklar atarak aklını yitirmesine neden olur. Ertesi yaz ise, hiçbir şey olmamış gibi, Efendi Chen'e beşinci bir hanım daha getirilir. Songlian ise malikanedeki herkes için, okul gömleği ve eteğiyle avluda oradan oraya dolaşan "Delirmiş Dördüncü Hanım" olarak kalır.

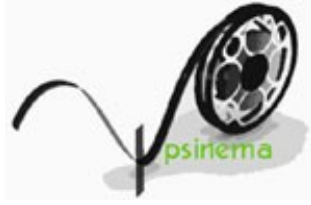
Bir "Ataerkil Pazarlığa" Dahil Olabilmek Ne Kadar Kolaydır?

Ataerkil geleneklerin yaşam biçimi olarak ağırlığını hissettirdiği toplumlarda kadın ve erkek arasındaki ilişkiler farklı bir döngüye sahiptir. Ataerkil gelenekler erkekler etrafında kurulur; erkeklerin ataerkil gelenekler içerisinde üstünlüğü olmakla birlikte, bu sistemin yeniden üretilmesinde kadınlar da önemli bir role sahiptir. Ataerkil sistemde yer almak isteyen bir kadın, soyun devamının garantisini verebilmeli, aile namusunu koruyarak "ataerkil pazarlıkta" kendi payına düşeni yerine getirmelidir (Demren 2003:34). "Ataerkil pazarlık" terimi, "İki cinsiyetin de uzlaştığı ve rıza gösterdiği ama bununla birlikte karşı koyulabilen,

yeniden tanımlanabilen ve gözden geçirilebilen cinsiyet ilişkilerini düzenleyen bir kurallar dizisinin varlığına işaret eder” (Kandiyoti 1997:114). Songlian, kendi adına başka çare göremediği için ataerkil gelenekler içerisinde yerini almaya çalışan bir bireydir; uygun davranış göstermesi beklentisiyle her seferinde hatırlatılan eğitimi Songlian’a daha özgür bir yaşam sağlayamamıştır ve o da ataerkil pazarlığa dahil olmuştur. Songlian, malikanedeki diğer kadınlar gibi, beslenme, barınma ve korunma karşılığında özgürlüğünden ferâgat etmiştir ve Efendi Chen ile evlenmeye razı olmuştur. Fakirlikle boğuşmak yerine bir malikanede yaşayacaktır ve soyun devamını sağlayacak bir erkek evlat verebilirse, efendisi yanında söz sahibi bile olabilecektir. Bu pazarlık ilk başlarda Songlian’a makul görünse de, zamanla bu durum içerisinde kapana kısıldığını hisseder.

Her birey, içerisinde yaşadığı toplumun geleneksel cinsiyet rollerine dahil edilir. Bireysel farklılıklar, cinsiyet rollerinin benimsenmesinde tepkisel farklılıklara neden olur. Songlian -diğer üç kadına kıyasla- kendisinden beklenen cinsiyet rollerine duygusal açıdan uyum sağlayamamıştır. Baltaş ve Baltaş’a (2004:43) göre, stresle başa çıkmayı zorlaştıran bazı kişilik özelliklerine sahip kişiler -“düşmanlık tepkileri baskın olan kişiler, aşırı duyarlı ve duygusal tepkileri önde olanlar”- karşılaştıkları stresle başa çıkmakta daha zor anlar yaşayabilirler. Burada Songlian’ın duygusal tepki derecesi, travma olarak nitelendirebileceğimiz ağır bir bunalıma sürüklenmesindeki etkenler arasındadır. Acar’a (2009) göre, yaşananların travma olarak adlandırılabilmesi için, yaşananlar karşısında verilen tepkileri gözlemlemek de önemlidir; bu tepkiler bireylere göre farklılıklar gösterir; suçluluk, kişiler arası ilişkilerde bozulma, duygusal iniş çıkışlar, umutsuzluk, değersizlik hissi, gibi duygulanımlar travma sonrası stres bozukluğunun en önemli belirtileridir. Bir üniversite öğrencisiyken, yaşlı bir adamın dördüncü eşi olma düşüncesiyle duygusal olarak sarsılan ve kendisine yabancılaşan Songlian, anlamsız bulduğu bir karmaşanın içerisine kızgınlık ve düşmanlık duygularıyla sürüklenir; durumu karşısında hissettiği çaresizlik ve umutsuzluk, duygusal iniş çıkışlar, değersizlik hissi, yaşadığı ağır bir travmanın göstergeleridir. İstemediği neden olduğu ölümler ise, ağır suçluluk duygusuyla travmanın yoğunlaşmasına; yaşadığı suçluluğun, dayanılmaz çaresizlik hisleriyle birleşmesi de sonunda Songlian’ın aklını yitirmesine neden olmuştur. Diğer kadınlar gibi geleneklere dahil olarak kendini koruyabileceğini düşünen Songlian, onlardan farklı olarak yaşadıklarını duygusal anlamda kaldıramamıştır; yaptığı ataerkil pazarlık kendisine ve aklına mâl olmuştur. Sonuç

olarak diyebiliriz ki, ataerkil gelenekler bireyler üzerinde duygusal olarak taşınması ağır bedellere neden olabilirler. Bireysel farklılıklar, karşılaşılan travma ve sonrasında gelişen stres bozukluğuyla başa çıkmada ve tolerans geliştirebilmede belirleyici rol oynar.

Kaynaklar

- Acar, Gönül. “Travma Nedir?” (Bu makale 29.06.2009 tarihinde www.psykonet.com internet sayfasından alınmıştır).
- Baltaş, Acar ve Zuhâl Baltaş. (2004). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Demren, Çağdaş. (2003). “Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri”, *Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Kantiyoti, Deniz. (1997). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar - Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*, (Çev. Aksu Bora vd.), İstanbul: Metis Yayınları.